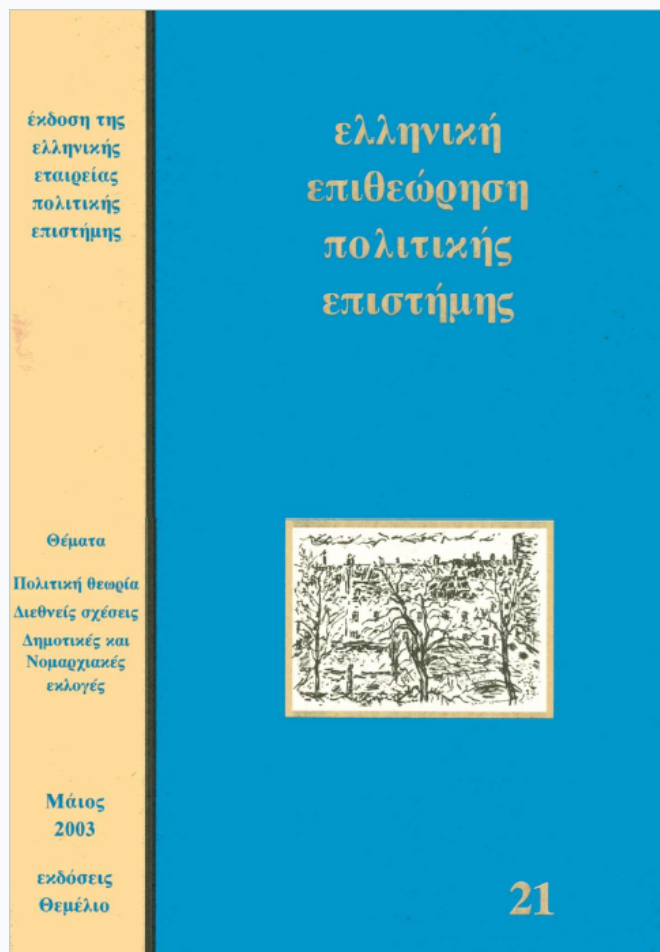


Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 21, Αρ. 1 (2003)



Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής και το πρόβλημα των αξιών (C. Schmitt)

Κοσμάς Ψυχοπαίδης

doi: [10.12681/hpsa.14762](https://doi.org/10.12681/hpsa.14762)

Copyright © 2017, Κοσμάς Ψυχοπαίδης



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ψυχοπαίδης Κ. (2017). Η αυταρχική θεωρία της πολιτικής και το πρόβλημα των αξιών (C. Schmitt). *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 21(1), 139–155. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14762>

Η ΑΥΤΑΡΧΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ (C. SCHMITT)

Η πολιτική θεωρία του 20ού αιώνα είναι, σε ένα ουσιαστικό μέρος της, θεωρία της διακινδύνευσης του πολιτικού σώματος και των απειλών που υφίστανται οι πολιτικές αξίες της νεωτερικότητας σε μια ιστορική εποχή που χαρακτηρίζεται από πολέμους, οικονομικές κρίσεις και εξασθένηση της κοινωνικής συνοχής. Τόσο από το στρατόπεδο των μαρξιστών όσο και από την πλευρά των θεωρητικών του αντιδραστικού πολιτικού ρομαντισμού του Μεσοπολέμου, υποστηρίχθηκε ότι αιτία της κρίσης και της διακινδύνευσης της αστικής πολιτικής κοινωνίας είναι η ίδια η μορφή της, βάσει της οποίας οι κοινωνικές σχέσεις συντονίζονται μέσω δράσης που έχει ως αφηρητά της εγωιστικά κίνητρα καθώς και μέσω του χρήματος. Η κριτική αυτή στις νεωτερικές πολιτικές σχέσεις προϋποθέτει τη διαπίστωση ότι το αρμονιστικό φιλελεύθερο ιδεώδες του 19ου αιώνα, και αν ακόμη υποτεθεί ότι στο παρελθόν είχε μια οποιαδήποτε αντιστοιχία προς την πραγματικότητα, κατά τα μέσα του 20ού αιώνα αποτελεί πλέον οριστικά παρελθόν.

Μία διάσταση της νεωτερικής θεωρίας της διακινδύνευσης αναδεικνύεται στο έργο του Carl Schmitt, όπου η διάγνωση της κρίσης και της άρσης της συνοχής της κοινωνίας συνοδεύεται από αναλύσεις που αφορούν τη θεραπεία και τη διάσωση του πολιτικού σώματος από τον αφανισμό. Το εγχείρημα του C. Schmitt μοιάζει να επαναλαμβάνει εκείνη την πρώτη μορφή θεμελίωσης της πολιτείας πάνω στην ιδέα της πολιτικής αξίας, του αγαθού που παρουσίασε ο Πλάτων. Ωστόσο, καθίσταται σαφές ότι το νεωτερικό αγαθό του C. Schmitt βρίσκεται στο τέλος της μεγάλης παράδοσης που επιχείρησε να σκεφτεί τη σχέση της πολιτικής με το αξιολογικό ζήτημα. Η αξιακή θεμελίωση της πολιτικής, η αντίδραση στην κρίση θα γί-

* Ο Κοσμάς Ψυχοπαίδης είναι Καθηγητής Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

νει με όρους απόφασης και σε πλαίσιο αντιπαράθεσης του φίλου προς τον εχθρό και θα αναφέρεται σε κοινωνίες του γενικευμένου εγωισμού στις οποίες, κάθε φιλελεύθερη ιδέα της εναρμόνισης των συμφερόντων, δεν αποτελεί παρά ιδεολόγημα.

1. ΑΞΙΑΚΕΣ ΘΕΜΕΛΙΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Η κλασική ελληνική σκέψη συνέλαβε το πρόβλημα των αξιών ως πολιτικό πρόβλημα. Η αξία πραγματώνεται στην πολιτεία μέσω της ενάρκτης δράσης των πολιτών. Από την άποψη του αντικειμένου, η αξία πραγματώνεται ως ορθή σχέση θεσμών και πρακτικών στην πόλη. Η αξία αυτή, όμως, βρίσκεται σε διαρκή διακινδύνευση από τη δραστηριοποίηση του σοφιστικού και τυραννικού στοιχείου που καταστρέφει την ορθή πολιτεία την οποία περιέγραψε η φιλοσοφία. Αλλά, ήδη στην ελληνική φιλοσοφική σκέψη, η έννοια της φιλοσοφίας (αξίας) προϋποθέτει τη διακινδύνευση της πόλης και τον πόλεμο.¹ Η πολιτεία, ως το αγαθόν, θα πρέπει να μεριμνήσει ώστε διαρκώς να διασώζεται από το κακό που αναπαράγεται στο εσωτερικό της ή απέναντί της και την απειλεί.

Η νεότερη αστική πολιτική φιλοσοφία παρέλαβε από την κλασική ελληνική σκέψη την ιδέα ότι το αξιακό πραγματώνεται στην ύψιστη μορφή του ως πολιτική αξία στην ανθρώπινη κοινωνία, οι τρόποι ωστόσο με τους οποίους αντιλαμβάνεται το πρόβλημα της ισχύος και εγκυρότητας των αξιών διαφέρουν ριζικά από τις λύσεις που έδωσε η κλασική θεωρία. Το αξιακό προκύπτει στη νεωτερικότητα είτε ως αποτέλεσμα δράσης που είναι αρχικά κανονιστικά αδέσμευτη (περίπτωση Hobbes) είτε ως αποτέλεσμα κανονιστικά δεσμευμένης δράσης. Στην πρώτη περίπτωση, «αξία» είναι ένα πολιτικό σύστημα ισορροπίας, εξουσιαστικά συγκροτημένο, που διασφαλίζει την κοινωνική ζωή, την ειρήνη και την κοινωνική πρόοδο. Στη δεύτερη περίπτωση, η αξία προκύπτει ως πλέγμα κανονιστικών όρων της κοινωνικής συμβίωσης. Τέτοια πλέγματα αναπαριστούν τα «υπερβατολογικά» κανονιστικά μοντέλα του φυσικού δικαίου (J. Locke), του κοινωνικού συμβολαίου (J.-J. Rousseau) ή της *respublica noumenon* (I. Kant).²

1. Πρβλ. Κ. Ψυχοπαίδης, *Ο φιλόσοφος, ο πολιτικός και ο τύραννος. Για την πολιτική σκέψη του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη*, Πόλις, Αθήνα 1999.

2. Για το υπερβατολογικό πλαίσιο ως αξία της θεωρίας στον Καντ και στους

Για τον 19ο και τον 20ό αιώνα είναι χαρακτηριστικές οι αμφισβητήσεις της δεσμευτικότητας των αξιών που διατυπώθηκαν από την πλευρά των διαφωτιστικών και ορθολογικών θεμελιώσεων του αξιακού προβλήματος. Οι αμφισβητήσεις αυτές έχουν, τις περισσότερες φορές, τη μορφή ιστορικών σχετικοποιήσεων ή ανάδειξης του «ιδεολογικού», «ψευδούς», κλπ. χαρακτήρα των αξιακών συστημάτων που εγείρουν αξιώσεις καθολικότητας. Η πλέον αποτελεσματική αμφισβήτηση της δεσμευτικότητας των αξιών προήλθε από τον Βέμπερ (Max Weber) ο οποίος συνέδεσε τις θεωρητικές του ενστάσεις στο αξιακό πρόβλημα με μια ριζική αναθεώρηση της επιστημολογίας των κοινωνικών επιστημών. Ο Βέμπερ είδε εξαρχής το αξιακό πρόβλημα ως πρόβλημα συνοχής των κοινωνικών επιστημών. Στο κείμενό του για τις αξίες του 1917³ υιοθέτησε τη μεθοδολογική αυθαιρεσία κατά την επιλογή τελικών αξιών. Αμφισβήτησε τη δυνατότητα να συγκροτηθεί το κοινωνικό αντικείμενο κατά έναν δεσμευτικό τρόπο μέσω ενός αναστοχασμού επάνω στις αξίες που πραγματώνονται (ή ματαιώνονται) από τη δράση των ενεχομένων ανθρώπων, τη λειτουργία των θεσμών, κλπ. Η συνοχή του κοινωνικού αντικειμένου αίρεται μέσα από τη μάχη μεταξύ των ετερόνυμων αξιών που το συγκροτούν. Αντίστοιχα, ο Βέμπερ απέκλεισε τη δυνατότητα να αποκτήσει η κοινωνική επιστήμη πρόσβαση σε κάποιες «αντικειμενικές» αξίες που θα προέκυπταν ως αποτέλεσμα της επιτυχούς αναπαραγωγής της κοινωνίας ή κάποιων επιτευγμάτων κοινωνικής προόδου.⁴

Η βεμπεριανή επιστημολογική προσέγγιση επηρέασε τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικές επιστήμες προσέγγισαν τις αξιολογικές βάσεις της πολιτικής και, κυρίως, δυσχέρανε τις προσπάθειες κατανόησης της ίδιας της πολιτικής ως αξίας. Ο 20ός αιώνας δεν βλέπει την Πολιτεία ως αξία, αλλά μάλλον ως μηχανισμό εντός του οποίου έρχονται σε σύγκρουση ή διευθετούνται ετερογενή συμφέροντα. Ιδιαίτερες δυσχέρειες, βέβαια, συναντά η προσέγγιση της πολιτικής διαδικασίας ως διαδικασίας αξιογένεσης ή κατα-

νεοκαντιανούς, πρβλ. Κ. Ψυχολαίδης, *Κανόνες και αντινομίες στην πολιτική*, μέρος IIIγ, Πόλις, Αθήνα 2000.

3. Max Weber, «Der Sinn der "Wertfreiheit" der soziologischen und ökonomischen Wissenschaften», στο *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre*, 3η έκδοση, Tübingen, 1968.

4. Πρβλ. Κ. Ψυχολαίδης, *Ο Μαξ Βέμπερ και η κατασκευή εννοιών στις κοινωνικές επιστήμες*, Κένταυρος, Αθήνα 1989, μέρους vi.

στροφής αξιών υπό όρους παγκοσμιοποίησης (παγκόσμιας πολιτείας και παγκόσμιας ιδιότητας του πολίτη).

2. Ο CARL SCHMITT ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΞΙΩΝ

Η προβληματική της πολιτικής συνοχής ως διαδικασίας αξιακής συγκρότησης του πολιτικού σώματος είναι κεντρική στο έργο του Carl Schmitt, στο οποίο πολλές βεμπεριανές ιδέες παρελήφθησαν και αναπτύχθηκαν προς την κατεύθυνση αυτών των ερωτημάτων. Το ενδιαφέρον του C. Schmitt για το αξιακό ζήτημα είναι τεκμηριώσιμο κατά μήκος όλου του έργου του μέχρι και τα τελευταία του γραπτά. Ένα από τα τελευταία κείμενά του επιγράφεται: «Η τυραννία των αξιών»⁵ (τίτλος ειλημμένος από μια διατύπωση του N. Hartmann).

Στο κείμενο αυτό, ο C. Schmitt προβληματίζεται επάνω στην ιστορικότητα του αξιακού ζητήματος. Οι αξίες αντικαθιστούν την παραδοσιακή έννοια της αρετής, αλλά κατ' αυτόν τον τρόπο εισάγουν έναν σχετικισμό στο δημόσιο δίκαιο και στη σφαίρα της πολιτικής. Οι αξίες αντιστοιχούν στη σύγχρονη πλουραλιστική κοινωνία στην οποία κάθε πλευρά συμφερόντων δίνει στις αξιώσεις της αξιακό χαρακτήρα. Με το να μετατρέπονται, όμως, όλες οι αξιώσεις σε αξίες, καθίστανται μετρήσιμες (και προκύπτει η δυνατότητα υπολογισμού των όρων πιθανών συμβιβασμών μεταξύ τους). Γίνεται εμφανές ότι ο C. Schmitt στρέφεται κατά του πλουραλιστικού σχετικισμού ο οποίος, κατ' αυτόν, παρεμποδίζει την αποκατάσταση σταθεροποίησης στον δημόσιο χώρο μέσω «σταθερών δεσμών και σαφών αποφάσεων».

Ο C. Schmitt παραπέμπει στην ιδιαιτερότητα των αξιών όσον αφορά την εγγενή σε αυτές αρνητικότητα. Όπως έγραψε ο Rickert: «Δεν υπάρχει αρνητική ύπαρξη αλλά υπάρχουν αρνητικές αξίες». Η αρνητικότητα περιλαμβάνεται και κατά τον Max Scheler στα αξιώματα κάθε υλικής αξιακής ηθικής. Η αξία ότι κάτι δέον να μην είναι αναφέρεται στην άρση μιας απαξίας. Αλλά τι σημαίνει «άρση» της απαξίας; Μπορεί να σημαίνει εξόντωση αυτού που δεν μας αρέσει ή αξίωση να πάψει κάποιος να με καταστρέφει ή να

5. Carl Schmitt, «Die Tyrannei der Werte», στο *Säkularisation und Utopie. E. Forsthoff zum 65. Geburtstag*, Kohlhammer, Στουτγάρδη-Βερολίνο 1967.

μου στερεί την πρόσβαση σε τροφή, νερό, κλπ. Για τον C. Schmitt, η αξίωση μιας αξίας να ισχύσει (οριμή προς το είναι) είναι συνώνυμη με την αξίωσή της να κατισχύσει. Με δεδομένη τη συνύπαρξη περισσότερων αξιών, τούτο μπορεί να οδηγήσει σε μια διαδικασία αλληλεξόντωσης των φορέων των αξιών. Υπογραμμίζει την «επιθετικότητα» των αξιών και, μάλιστα, διαβλέπει, ενόψει της πλουραλιστικής κοινωνίας, την αναγκαιότητα διαρκών μεταβάσεων από τον πλουραλισμό στην εχθρότητα (σ. 36). Συντασσόμενος με τον N. Hartmann,⁶ διαπιστώνει ότι κάθε αξία έχει την τάση να υποτάσσει τις άλλες, να γίνεται «τύραννος» για να επιβληθεί η δική της δικαιοσύνη. Η αξιακή καταστροφή είναι το αποτέλεσμα της αξιακής πραγμάτωσης. Η λογική αυτή διέπει και τις ιεραρχήσεις αξιών. Λόγου χάρη, η τιμή είναι ανώτερη από τη ζωή οπότε, προκειμένου να θιγεί η τιμή, θα πρέπει να θυσιάσθει η ζωή. Τέτοιοι συλλογισμοί τύπου N. Hartmann και C. Schmitt φανερώνουν, ωστόσο, αμέσως τους περιορισμούς τους οι οποίοι έγκεινται στην υιοθέτηση λογικών της «θυσίας» και της «εχθρότητας» μεταξύ αξιών σε αντιπαράθεση προς κριτικούς συλλογισμούς που ενδιαφέρονται για αξίες ως όρους άλλων αξιών (π. χ., η ελευθερία ή η δημοκρατία είναι οι όροι της επιβίωσης σε σημερινές κοινωνίες).

Από την άρνηση της αρνητικής αξίας, ο C. Schmitt μεταβαίνει αμέσως στην αντίπαλη θετική αξία, πράγμα που οδηγεί σε γενικευμένο πόλεμο και καταστροφή. Βεβαιώνει, ωστόσο, ότι ο ίδιος δεν θέλει κάτι τέτοιο, να γίνει η γη κόλαση και η κόλαση παράδεισος των αξιών. Στο μεταγενέστερο αυτό κείμενο, αποστασιοποιείται από πρακτικές τύπου «Τρίτου Ράιχ» που στηρίχθηκαν στην εξολόθρευση των στοιχείων που θεωρούντο «απαξίες». Για αυτό, γράφει εδώ ο C. Schmitt (σ. 40), «η αξία χρειάζεται τη διαμεσολάβηση». Η διαμεσολάβηση μπορεί να λάβει χώρα μόνον μέσω υπολογίσιμων κανόνων που μπορούν να εφαρμοσθούν. Ο νομοθέτης θα πρέπει να παρεμποδίσει την «τρομοκρατία» της άμεσης και αυτόματης εφαρμογής των αξιών επάνω στο πραγματικό. Μια τέτοια διαμεσολάβηση, όμως, καθίσταται κατά τον C. Schmitt προβληματική στη σύγχρονη μαζική κοινωνία. Το αίτημα της αναγκαίας κανονιστικής διαμεσολάβησης του αξιακού που εκφράζεται εδώ, είναι ίσως εκδήλωση των διορθωτικών προσαρμογών που υπέστη το έργο του C. Schmitt, στη (μεταπολεμική) τελευταία του περίοδο, προς την

6. N. Hartmann, *Ethik*, [1926], 4η έκδοση, Βερολίνο, 1962.

κατεύθυνση της αποδοχής των κανόνων παιγνιδιού των σύγχρονων δυτικών δημοκρατιών, αν και πολλά στοιχεία από την αυταρχική σκέψη που χαρακτήριζε τη θεωρητική του προϋστορία (λόγου χάρι, κριτική στον πλουραλισμό, ντεσιζιονισμός, ανορθολογισμός των αξιών) διασώζονται και στη νέα εκδοχή της θεωρίας του. Η κλασική μορφή της τοποθέτησης του C. Schmitt απέναντι στο αξιακό ζήτημα δεν συνάγεται, ωστόσο, άμεσα από κάποιο θεωρητικό του κείμενο, αλλά μπορεί έμμεσα να ανακατασκευασθεί από τις αναλύσεις του Μεσοπολέμου που αφορούν τη συνταγματικά συγκροτημένη πολιτεία.

3. «ΦΥΛΑΚΑΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ»

Ένα από τα σημαντικότερα έργα αυτής της περιόδου είναι ο «Φύλακας του συντάγματος».⁷ Το έργο αυτό μπορεί να αναγνωστεί ως μια ανάπτυξη του θέματος της πολιτείας ως αξίας υπό διακινδύνευση και ως η εξέταση των δυνατοτήτων διαφύλαξης της μέσω του θεσμικά κατοχυρωμένου πράττειν. Ο Carl Schmitt επαναθέτει έτσι, ίσως για τελευταία φορά τον 20ό αιώνα, ένα κλασικό πλατωνικό θέμα που αφορά τη συγκρότηση του σώματος των «φυλάκων» και σωτήρων της πολιτείας, των εφόρων, δικαστών ή νομοθετών που θα λαμβάνουν τις αποφάσεις για τη συγκρότηση, αναπαραγωγή και αλλαγή του ως αξίας. Ο τρόπος που θα λαμβάνονται οι αποφάσεις, τα όργανα που θα τις λαμβάνουν, οι έλεγχοι που θα υφίστανται τα όργανα αυτά, η φύση των ελεγκτών, το πρόβλημα, τελικά, της θεωρίας της κυριαρχίας ως θεωρίας πολιτικών αξιών είναι το ζητούμενο μιας τέτοιας πραγματείας.

Θέση του C. Schmitt είναι ότι το σύνταγμα της Βαϊμάρης μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα της πολιτικής απόφασης του ενιαίου λαού ως φορέως της συντακτικής εξουσίας. Βάσει της «απόφασης» αυτής, το Ράιχ συγκροτήθηκε ως συνταγματική δημοκρατία, στη βάση της οποίας τίθεται το πρόβλημα της αρχής που «διαφυλάσσει» (Hüter) το σύνταγμα.

Ο C. Schmitt στρέφεται στην εξέταση της φύσης των φυλάκων του συντάγματος που οργανώνουν και συντηρούν το πολιτικό είναι. Απορρίπτει την ιδέα ότι οι δικαστές μπορούν, στα πλαίσια

7. Carl Schmitt, *Der Hüter der Verfassung*, [1931], 3η έκδοση, Βερολίνο 1985.

της σύγχρονης πολιτείας, να αναλάβουν τον ρόλο αυτών των φυλάκων. Οι δικαστές έχουν ως κύριο έργο την τήρηση των νόμων μέσα στην πολιτεία αλλά η τήρηση των νόμων που διέπουν μια πολιτική οντότητα δεν εξαντλεί το κυρίαρχο ενέργημα διαφύλαξης της πολιτικής αυτής οντότητας. Η τήρηση των νόμων είναι μια γενική υποχρέωση που αφορά όλους τους πολίτες. (Στην ιδέα αυτή εδράζεται και η θέση του δικαιώματος αντίστασης των πολιτών προκειμένου να διαφυλαχθεί το σύνταγμα, όπως αυτή εκφράζεται, λόγου χάρη, και στο ελληνικό Σύνταγμα του 1927 στο οποίο παραπέμπει ο C. Schmitt). Σε μία συντεταγμένη δημοκρατική πολιτεία, ο ίδιος ο νομοθέτης θα μπορούσε να αποτελέσει κίνδυνο για τη μειοψηφία, δεδομένου ότι θα μπορούσαν να συγκροτηθούν πολιτικά νομοθετικά σώματα σύμφωνα με τη βούληση της πλειοψηφίας που θα διαπίστωναν ότι η μειοψηφία απατήθηκε ως προς την «αληθή» της βούληση που μόνον αυτά τα ίδια δικαιούνται να διαπιστώνουν. Η ιδέα ότι, σε τέτοιες περιπτώσεις, «φύλακας» της έννομης τάξης θα ήταν ένα δικαστήριο, παραγνωρίζει τα όρια που τίθενται στη δικαιοσύνη σε συνταγματικά ζητήματα. Παραδείγματος χάρη, η δράση των πολιτών μπορεί να ελέγχεται από ένα δικαστήριο το οποίο, όμως, έχει το ίδιο πολιτικό χαρακτήρα. Ο προσδιορισμός του περιεχομένου ενός αμφισβητούμενου συνταγματικού νόμου δεν είναι θέμα δικαστηρίου αλλά του συνταγματικού νομοθέτη.

Ο C. Schmitt στρέφεται κατά της φορμαλιστικής σκέψης η οποία θεωρεί ότι συνταγματικά ζητήματα αποφασίζονται βάσει προϋπαρχόντων κανόνων από τους συνταγματικούς δικαστές. Ο κανόνας δεν μπορεί να προστατεύσει ο ίδιος τον εαυτό του με κανονιστικά μέσα. Δεν είναι νοητή δικαιοσύνη κανόνων επάνω σε κανόνες. Στην περίπτωση που ένας κανόνας έρχεται σε αντίθεση προς έναν άλλο, η ίδια η διάκριση για το εάν πράγματι ο ένας είναι ανώτερος από τον άλλο και αν ο τελευταίος θα πρέπει να «υπαχθεί» στον πρώτο αποτελεί πολιτική απόφαση. Κατά τον C. Schmitt, στην περίπτωση αυτή, δεν τίθεται θέμα υπαγωγής μεταξύ κανόνων, απλώς αποφασίζεται ποιος από τους δύο ισχύει. Στην περίπτωση που κάποιος επικαλούνται μία «αντίφαση» μεταξύ συνταγματικού και απλού κανόνα, το ενδιαφέρον ζήτημα είναι ποιος αποφασίζει για το αν υπάρχει πράγματι μία τέτοια αντίφαση (ουσιαστικά, ποιος αίρει την αμφιβολία προσδιορίζοντας το περιεχόμενο των κανόνων μέσω συνταγματικής νομοθεσίας).

Σε κάθε απόφαση που ανατρέπει σε κανόνες υπάρχει, κατά τον C.

Schmitt, ένα στοιχείο «καθαρής απόφασης» που δεν μπορεί να παρχθεί από το περιεχόμενο του κανόνα. Εδώ συνίσταται ο «ντεσιζιονισμός» του C. Schmitt. Η «εξήγηση του ντεσιζιονισμού» που ο ίδιος παρέχει (πρβλ. σ. 46) είναι ότι ο φορμαλιστικός λογικισμός αναπαράγει, από την ίδια τη μορφή του, πάντα «νέες αμφιβολίες». Από την αντινομία της λογικής μορφής παράγεται η απόφαση (παράμερισμός της αμφιβολίας). Η απόφαση θα μπορούσε να αναχθεί σε μία αξία η οποία θα επανεπιβεβαίωνε τη στιγμή της απόφασης, κλπ. Αποκλείεται η ιδέα λογικών μορφών που αίρουν, μέσω των αξιών που συνεπάγονται, τον αφετηριακό ντεσιζιονισμό των όρων τους.⁸

Στην προβληματική του C. Schmitt, η πρόταξη αυτή του ντεσιζιονιστικού στοιχείου είναι συγκροτησιακή για έννοιες όπως «συνταγματικές αμφισβητήσεις», «έννοια συντάγματος», «συνταγματική δικαιοσύνη», κλπ.

Η έννοια της «συνταγματικής αμφισβήτησης» αποχωρίζεται συστηματικά από τη μορφή του συντάγματος και συνδέεται με επιδιωκόμενους «κρατικούς σκοπούς» ή «επείγουσες ανάγκες» της πολιτείας. Τα κανονιστικά ζητήματα εξετάζονται από την οπτική προκυπτουσών αμφιβολιών, αβεβαιοτήτων και απροσδιοριστιών και αναδεικνύεται η ντεσιζιονιστική φύση της αντιμετώπισής τους που θεωρείται έργο όχι της δικαιοσύνης αλλά της συνταγματικής νομοθεσίας.

Η κίνηση από την αμφιβολία, την απροσδιοριστία, κλπ., προς την απόφαση έχει εκ των προτέρων αποκοπεί από την κανονιστική της διαμεσολάβηση καθώς, για την τελευταία, έχει εξαρχής ορισθεί ότι είναι προσδιορίσιμη μόνον ως αποτέλεσμα ντεσιζιονιστικού ευεργετήματος.

Η πολιτεία μπορεί να συγκροτηθεί πολιτικά κατά δύο τρόπους που αντιστοιχούν σε τύπους «συνταγμάτων». Αφ' ενός, ως «σύμβαση» που εκφράζει τον συμβιβασμό μεταξύ των μερών που τη συναποτελούν και συγκροτούνται όσον αφορά το περιεχόμενο της σύμβασης. Αφ' ετέρου, ως πολιτική απόφαση του φορέα της συντακτικής εξουσίας. Ο πρώτος τύπος (σύμβαση) αντιστοιχεί, κατά τον C. Schmitt, στα πολιτικά συμβόλαια των μεσαιωνικών νομοκατεστημένων «τάξεων» που επιδιώκουν την εξασφάλιση εγγυήσεων για τα δικαιώματά τους μέσω συμφωνιών μεταξύ τους. Ο δεύτε-

8. Για την προβληματική αυτή, πρβλ. Κ. Ψυχοπαίδης, «Επιστημονισμός και Διαλεκτική», στο *Αξιολογικά*, τχ. 9, Ιούνιος 1996, ιδίως σ. 262-268.

ρος τύπος αντιστοιχεί στην ιδέα του λαού ως ολότητας (ενότητας) που δίνει στον εαυτό του, αποφασίζοντας με κυρίαρχο και μονομερές ενέργημα, τους συντακτικούς κανόνες. Βέβαια, αυτή η ιδέα σχετικοποιείται τόσο από ένα ομοσπονδιακό στοιχείο που αναφέρεται στη συνύπαρξη διαφορετικών περιοχών στο εσωτερικό της ολότητας, όσο και από ένα πλουραλιστικό στοιχείο, των κομμάτων, συνδικάτων, οικονομικών συμφερόντων, θρησκευτικών ενώσεων, κλπ. Δημιουργείται, έτσι, ένα κοινοβουλευτικό κράτος ως κράτος συμβιβασμών των οποίων η εσωτερική λογική είναι αδιευκρίνιστη (και μάλιστα, τα μέρη θέλουν να παραμείνει αδιευκρίνιστη και ασαφής προκειμένου να μπορούν να εξακολουθήσουν να ελίσσονται κατά το συμφέρον τους). Πάντως, η λογική αυτή οδηγεί, κατά τον C. Schmitt, στη διάλυση του συντάγματος του όλου λαού και σε εξατομίκευση και ιδιοποίηση των δημόσιων λειτουργιών.

4. Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ο C. Schmitt, όταν προέβαινε σε αυτές τις αναλύσεις, είχε κατά νου το συνταγματικό καθεστώς της Βαϊμάρης —το αντιμετώπιζε ως μια συγκεκριμένη «συνταγματική κατάσταση» η οποία προέκυπτε ως συνδυασμός πλουραλισμού συμφερόντων, ομοσπονδιακής αρχής και πολυκρατίας. Στην κατάσταση αυτή, το όλο θεσμικό πλέγμα διαμορφώνουν εξαιρέσεις από τους κανόνες, συγκρούσεις, εύνοιες και αυτονομήσεις επιμέρους θεσμών.

Από θεωρητική άποψη, επισημαίνουμε ότι η κατασκευή του C. Schmitt τοποθετεί τον τύπο συμβιβασμού συμφερόντων μέσω κοινωνικού συμβολαίου στο παρελθόν (φεουδαρχικά πολιτικά συμβόλαια), ενώ για τη σύγχρονη κοινωνία αποδέχεται ως μόνο αξιακά δικαιολογημένο (ορθό) τύπο σύνταξης της πολιτείας τον οργανικό τύπο της ενότητας του λαού που προκύπτει από μια απόφαση.

Με τον τρόπο αυτό ανορθολογοποιεί την πολιτεία ως αξία, προβαίνοντας σε αφαίρεση από άλλους νομιμοποιητικούς λόγους δικαιολόγησης της πολιτείας πλην της ίδιας της εξασφάλισης της ενότητάς της διά μιας κυρίαρχης απόφασης. Ακόμη, ανορθολογοποιεί την πολιτεία ως αξία παραιτούμενος από την ανάλυση της φύσης των αντιθέσεων και των όρων ορθολογικής πολιτικής στις νεωτερικές πολιτικές κοινωνίες.

Αντ' αυτού, πραγματεύεται την πολιτική των συγκρούσεων όχι

ως πρωτογενές πολιτικό ζήτημα αλλά ως ζήτημα «ημαρτημένης» πολιτείας που αποκλίνει από τον ορθό τύπο και, ως αποκλίνουσα, προορίζεται να καταστραφεί μέσα από τις ίδιες τις αντινομίες της (εγωισμοί συμφερόντων, συγκρούσεις, κλπ.).

Η μεθοδική έκθεση του επιχειρήματος έχει ως αφετηρία την ημαρτημένη μορφή πολιτικής κοινωνίας στην ιστορική και συστηματική της συγκρότηση. Η ολότητα των θεσμών της θα έρθει σε αντίθεση με έναν αντίθετο προς αυτή λόγο που θα καταδολιεύσει τον δικό της λόγο. Θα έρθει σε αντίθεση προς αντίρροπες σε αυτή θεσμικές μορφές, μέσω των οποίων θα φανεί η δυνατότητα μιας ορθής και στερεωμένης πολιτείας. Σε αυτή την πορεία εξουδετέρωσης και άρσης του πολλαπλού και αποκατάστασης ενός σταθερού, σωτήριου για την πολιτεία, πυρήνα θα συναντήσει η ανάλυση αυτό που εξαρχής αναζήτησε, τη μορφή του φύλακα της πολιτείας.

Βέβαια, η μορφή αυτή της έκθεσης, ακόμη και στην ορολογία που χρησιμοποιεί, της άρσης του πολλαπλού και της αναζήτησης «φυλάκων», πλατωνίζει επιχειρώντας να εντάξει τη διαφορά και τη σύγκρουση που χαρακτηρίζουν τις αστικές κοινωνίες του 20ού αιώνα (και, κατ' εξοχήν, τη γερμανική κοινωνία στην αντιπαράθεσή της προς τις ανταγωνιστικές σε αυτή καπιταλιστικές κοινωνίες) σε ενιαίο και συμπαγές θεσμικό όλο. Το αντικείμενο που θέλει να τιθασεύσει είναι οπωσδήποτε νεωτερικό. Είναι οι θεσμοί των αστικών κοινωνιών, όπως η εκτελεστική εξουσία και τα κοινοβούλια, θεσμοί που αλλάζουν καθώς αλλάζει η δυναμική σχέση ανάμεσά τους. Τον 19ο αιώνα, ζητούμενο ήταν ένα ισχυρό κράτος, σαφώς διακριτό από την κοινωνία. Το κράτος έμενε έξω από την κοινωνία, διατηρώντας ουδετερότητα απέναντι στην οικονομία και στη θρησκεία. Τα συμφέροντα της κοινωνίας εκδηλώνονταν στο κοινοβούλιο που αποτελούσε τον αντίποδα του κράτους. Όλοι οι θεσμοί επηρεάζονταν από αυτόν τον δυισμό, εντός του οποίου, προϋδόντως αύξουσα υπήρξε η δύναμη του κοινοβουλίου. Ο φορμαλισμός του δικαίου ήταν ο ίδιος μια εκδήλωση αυτής της αύξουσας δύναμης. Μια ιδέα του 19ου αιώνα ήταν ότι το κοινοβούλιο ενσωμάτωνε τις εγγυήσεις της συνταγματικότητας και έθετε υπό έλεγχο και περιορισμό τον διοικητικό μηχανισμό προκειμένου να καταστεί δυνατή η ανάπτυξη των «οικονομικών δυνάμεων της κοινωνίας».

Η κατάσταση αυτή αλλάζει, κατά τον C. Schmitt, ριζικά όταν ολοκληρωθεί η ανάπτυξη του κράτους νομοθεσίας και απορροφηθεί

το παραδοσιακό κράτος από αυτό (στη Γερμανία, με την πτώση της μοναρχίας). Με την εξέλιξη αυτή αίρεται το δυϊστικό σχήμα κράτος-κοινωνία και το κράτος καθίσταται μορφή αυτοοργάνωσης της κοινωνίας. Όλα τα κοινωνικά προβλήματα καθίστανται, κατ' αυτόν τον τρόπο, πολιτικά προβλήματα. Το κράτος ενσωματώνει το κοιμματικό σύστημα, το οποίο μεσολαβεί σε όλα τα πεδία κοινωνικών συμφερόντων καθιστάμενο κράτος «ολοκληρωτικής κινητοποίησης» (E. Jünger) των συμφερόντων, δυνάμεων, κλπ., που το συναπαρτίζουν.

Ο C. Schmitt περιγράφει την πραγματικότητα του σύγχρονου παρεμβατικού κράτους, ενός κράτους ελέγχων, ρυθμίσεων και αναδιανομών που αναπαράγει την *αταξία*, την *πολυκρατία* και τη *διακινδύνευση* μέσω της αρρύθμιστης σύγκρουσης των συμφερόντων των πλευρών, των κοιμάτων και των μαζικών ενώσεων. Οι επιμέρους οργανώσεις έρχονται σε αντιπαράθεση αλλά και σε διευθετήσεις μεταξύ τους παρακάμπτοντας τα κοινοβούλια, ενώ οι λαϊκές μάζες έρχονται να επιβεβαιώσουν εκ των υστέρων τις ειλημμένες από κοιμματικούς μηχανισμούς αποφάσεις μέσω δημοψηφισματικών διαδικασιών. Η ιδέα μιας «πανουργίας των θεσμών» (ότι, δηλαδή, μέσω της δραστηριοποίησης των διαφόρων θεσμών θα επιτυγχανόταν κάποιας μορφής «καλό» της κοινωνίας) έχει απολέσει την ενέργειά της. Η κοινωνία δεν ανορθώνεται σε αξιακό όλο, έχει εκλείψει η ανορθωτική δύναμη προς τούτο. Η ενότητά της αποκαθίσταται κατά συμβεβηκός μέσω ευκαιριακών συμβιβασμών μεταξύ ομάδων, η κάθε μία των οποίων επιδιώκει εξασφάλιση των θέσεών της. Παράλληλα, αναπτύσσεται ένας καταστροφικός πλουραλισμός των απόψεων των μερών περί του νοήματος των όρων της νομιμοφροσύνης και νομιμότητας που αποδίδονται από το κάθε μέρος στο «δικό του» κόμμα, κλπ. Παρατηρείται, επίσης, αυξημένη «πολυκρατία» της δημόσιας οικονομίας που συνίσταται στη συνύπαρξη πολλών, ασυντόνιστων μεταξύ τους, φορέων δημόσιας οικονομικής δράσης. Μερικοί από τους θεσμούς αυτούς είναι αποτέλεσμα «αυτονομίσεων» που εγγυώνται προνόμια, ενώ άλλοι «αυτονομίσεων» που καθιερώνουν ιδιαίτερες προστασίες για συγκεκριμένες δράσεις (ουδετεροποιήσεις προκειμένου να μην θιγούν από συμφέροντα). Η σχέση των πρακτικών και των θεσμοθετήσεων αυτών προς την «πολιτική ενότητα του λαού» (την αξία που ασπάζεται η θεωρία) έχει, σύμφωνα με τον C. Schmitt, καταστεί πλέον αδιευκρίνιστη.

5. Η ΝΕΑ ΠΑΝΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΘΕΣΜΩΝ

Το επόμενο βήμα στη μεθοδική ανάπτυξη του θεωρητικού επιχειρήματος του C. Schmitt συνίσταται στην ανίχνευση και στον εντοπισμό εκείνων των αντίρροπων στοιχείων μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα που θα μπορούσαν να επιτρέψουν την αναστροφή της πορείας, τη μη ολοκλήρωση της καταστροφής της πολιτείας, τη σωτηρία και τη διατήρηση της πολιτικής αξίας. Πρόκειται για την ανίχνευση της δυνατότητας να επενεργήσει επάνω στο πολιτικό μία νέα «πανουργία του λόγου» που να αποκαταστήσει στην αξιακή ανόρθωσή τους εκείνες τις σχέσεις τις οποίες η φιλελεύθερη «πανουργία των θεσμών» είχε αποτύχει να συγκροτήσει. Η διαλεκτική «πανουργία του λόγου»⁹ ματαιώς αξίωνε ότι, μέσα από την αντιπαράθεση και σύγκρουση των ετερογενών δυνάμεων της κοινωνίας, θα μπορούσε να διατηρηθεί η ισορροπία και η αρμονία του όλου. Η νέα θεσμική «πανουργία», την οποία επικαλείται ο C. Schmitt, μετατοπίζει το πεδίο δραστηριοποίησής της από τους θεσμούς που αξίωναν ότι αποκαθιστούν *ipso iure* την κοινωνικο-πολιτική αρμονία (κοινοβούλια) προς «διορθωτικές» σχέσεις και προς θεσμικές μεσολαβήσεις που θα μπορούσαν να εγγυηθούν τη σταθερότητα στο πολιτικό σώμα. (Βέβαια, η «νέα πανουργία» δεν είναι και τόσο νέα, αφού ήδη η αρχική ιδέα της «πανουργίας του λόγου» στην εγγελιανή φιλοσοφία της Ιστορίας και στα εγγελιανά πολιτικά κείμενα ανέτρεχε σε συνειδητά συγκροτημένους πολιτικούς θεσμούς στους οποίους ανατίθετο το έργο να διορθώσουν τα βλαπτικά αποτελέσματα της άναρχης δράσης που χαρακτηρίζει τις νεωτερικές κοινωνίες των ιδιωτικών συμφερόντων).

Ο C. Schmitt εξετάζει πρώτα τη δυνατότητα να εντοπισθεί το αντίρροπο στις άρχουσες τάσεις στοιχείο σε κάποιας μορφής «οικονομικό σύνταγμα» αλλά, αμέσως, απορρίπτει την ιδέα αυτή. Το «οικονομικό σύνταγμα» θα ήταν μια οργάνωση ενός όλου του οποίου τα μέρη θα ήταν παραγωγοί και όχι πολίτες. Στο σύνταγμα αυτό θα έπρεπε να εισαχθούν έννοιες όπως εργαζόμενοι, εργοδότες, και να αποκτήσουν αναγνωρισμένη θεσμική υπόσταση τα επιμελητήρια, τα συνδικάτα, οι επιχειρήσεις, κλπ. Η μεθόδευση αυτή θα δημιουργούσε, ωστόσο, το πρόβλημα της αξιολόγησης της πολι-

9. Από αυτή την άποψη, η έννοια της «πανουργίας του λόγου», όπως εκτίθεται στην εγγελιανή φιλοσοφία της ιστορίας (πρβλ. Hegel, *Werke*, τόμ. 12, Suhrkamp, Φρανκφούρτη 1970, σ. 49), περιείχε φιλελεύθερα στοιχεία.

τικής επιρροής του κάθε στοιχείου του οικονομικού συστήματος εντός του όλου. Αυτή η άμεση θεματοποίηση και ιεράρχηση των οικονομικών δυνάμεων, των συντεχνιών, κλπ., θα οδηγούσε σε ένα φασιστικού τύπου σύνταγμα (όπως, λόγου χάρη, το ιταλικό), ενώ κάθε προσπάθεια πλήρους απο-οικονομοποίησης των πολιτικών σχέσεων θα οδηγούσε σε υποκριτικές διευθετήσεις και νέες συγκαλύψεις και, τελικά, σε άρση και καταστροφή της πολιτείας.

Η λύση του προβλήματος της αποκατάστασης της πολιτικής ενότητας, προς την οποία αποβλέπει ο C. Schmitt, συνδέεται με την πρακτική των «ουδετεροποιήσεων» στο εσωτερικό του πολιτικού σώματος, δηλαδή την ενσωμάτωση στο σώμα αυτό θεσμικών διευθετήσεων που δεν θα συντονίζονται προς τη λογική των κομμάτων και των στρατηγικών των ιδιαίτερων συμφερόντων.

Τέτοιου είδους αντίρροπες ή «ουδέτερες» δυνάμεις αποτελούν η κρατική γραφειοκρατία, η δικαιοσύνη, οι τεχνοκράτες, οργανώσεις διεθνούς οικονομικού ελέγχου, η ομοσπονδιακή οργάνωση της πολιτείας, κ.ά. Ο C. Schmitt επισημαίνει ότι οι μορφές αυτές είχαν περιορισμένη εμβέλεια δεδομένου ότι δεν μπορούν να αναλάβουν οι ίδιες την ευθύνη της απόφασης που θα ήταν, κατά την περίπτωση, σωτήρια για την πολιτική συνοχή. Ειδικά για τη δικαιοσύνη, θεωρεί ότι είναι καταδικασμένη η κάθε προσπάθεια μετατροπής της πολιτικής σε πεδίο δικαϊκής ρύθμισης (χρησιμοποιεί τον όρο «Verrechtlichung», πρβλ. σ. 102). Πολλές φορές, οι «ουδετεροποιήσεις» (όπως οι αποφάνσεις ειδικών τεχνοκρατών) χρησιμοποιούνται μάλλον για την όξυνση των εντάσεων στο πολιτικό όλο. Ενόψει της κατάστασης αυτής, ο C. Schmitt προβαίνει στη διάκριση μεταξύ, αφενός, «αρνητικής ουδετεροποίησης» και, αφετέρου, «θετικής ουδετεροποίησης που οδηγεί προς την απόφαση».

Η αρνητική ουδετερότητα που απομακρύνεται από την απόφαση συνίσταται σε μη-ανάμειξη της πολιτείας (λόγου χάρη, θρησκευτική ελευθερία ή οικονομική πολιτική *laissez faire*). Ακόμη, συνίσταται στην «ουδέτερη» λειτουργία της δημόσιας διοίκησης που επιτρέπει υπολογισιμότητα και προβλεψιμότητα των αντιδράσεών της, στην πολιτική ίσων ευκαιριών απέναντι σε πολιτικές τάσεις και ιδεολογίες και στην ισότητα κατά την αντιμετώπιση, την έγκριση λειτουργίας ή τη χρηματοδότηση πολιτικών ομάδων.

Η «θετική» ουδετερότητα συνίσταται στην κρατική δράση που εξισώνει αντιθέσεις στο εσωτερικό της πολιτείας αποφασίζοντας βάσει των νόμων και εκδηλώνοντας, έτσι, την κρατική βούληση. Η

ίδια η εκδήλωση μιας τέτοιας βούλησης, που οδηγεί στη διευθέτηση αντιθέσεων χάριν του όλου και χωρίς ταύτιση με ιδιαίτερα συμφέροντα, προϋποθέτει την ύπαρξη ισχύος (Kraft) της πολιτείας και τη δυνατότητα επιβολής της ουδέτερης απόφασης σε ένα οργανωμένο πολιτικό όλο. Η οργάνωση αυτή, που θα επιτρέπει τη διαμόρφωση και εκδήλωση πολιτικής (κρατικής) βούλησης, θα πρέπει, κατά τον C. Schmitt, να συνθέτει θεσμούς, αφενός, του *κοινοβουλευτικού* συστήματος (εκδήλωση των πλουραλιστικών, ιδιαίτερων, αντιμαχόμενων, κλπ., συμφερόντων της κοινωνίας) και, αφετέρου, ενός συστήματος στηριγμένου στη δημοψηφιστική αρχή και στην αποδοχή των αποφάσεων από τον συνολικό λαό. Η ιδέα της εξισορρόπησης της κοινοβουλευτικής και δημοψηφισματικής δημοκρατίας που επιδιώκεται στο μοντέλο αυτό παραπέμπει στο ξεχασμένο μοτίβο της εξισορρόπησης «μηχανικού» και «οργανικού» στοιχείου¹⁰ που ήταν εγγενές σε διαλεκτικές θεωρίες. Αλλά ο C. Schmitt επιμένει ότι η σύνθεση αυτή θα πρέπει να έχει τον χαρακτήρα ουδέτερης δύναμης που ωθεί προς την απόφαση (και φέρει την απόφαση). Η τοποθέτηση αυτή έχει τη σημασία της διότι αποκλείει η σύνθεση να γίνεται χάριν άλλης αρχής (όπως, του «λόγου», της κοινότητας κριτικών πολιτών, κλπ.), πλην της αρχής της ίδιας της εξισορρόπησης και της εξασφάλισης του όλου. Στο «ουδέτερο» πεδίο που δημιουργείται καθώς συντίθενται οι δύο αρχές, αίρεται ο σχετικισμός (που θα προέκυπτε από την αξιολογική ουδετερότητα τύπου Βέμπερ) και αναδεικνύεται η υπερκομματική δύναμη που εκφράζει τη βούληση του όλου κατά δεσμευτικό τρόπο (με αυτή την έννοια αναδεικνύεται μία δεσμευτική αξία). Φορέας της «αξίας» αυτής (συγκρότησης όλου) είναι ο Πρόεδρος (αρχηγός του κράτους) και οι θεσμοί που συνδέονται με αυτόν (λόγου χάρι, η Κεντρική Τράπεζα). Ουσιαστικά, όλοι οι «αντίρροποι» θεσμοί της κοινωνίας, τα δικαστήρια, η γραφειοκρατία, οι τεchnοκράτες, οι ομοσπονδιακές οργανώσεις, τα ομοσπονδιακά κράτη, κλπ. μπορούν να ενεργοποιηθούν προς την κατεύθυνση της «θετικής ουδέτερης» οργανικής δράσης του αρχηγού του κράτους όταν αυτός αναφέρεται κατ' ευθείαν στον ενωμένο λαό (και να αποστασιοποιηθούν από τη μηχανική σύνθεση των ιδιαίτερων συμφερόντων, όπως γίνεται από το κοινοβούλιο). Η δράση αυτή αναφέρεται, κυρίως, στις

10. Πρβλ. K. Psychopedis, «Dialectical Theory. Problems of Reconstruction», στο W. Bonefeld, κ.ά., *Open Marxism I*, Pluto Press, Λονδίνο 1992.

εξουσίες του Προέδρου της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης που απορρέει από το άρθρο 48 του Συντάγματος για την «κατάσταση ανάγκης» η οποία υλοποιείται μέσω διαταγμάτων που έχουν χαρακτήρα νόμου (χωρίς να απαιτείται επιπλέον έγκρισή τους από το Κοινοβούλιο). Αλλά ο C. Schmitt διευκρινίζει ότι «κατάσταση ανάγκης υπάρχει πάντοτε», διότι η έννοια εκτείνεται και στην οικονομική κατάσταση ανάγκης σε ένα κράτος που λυγίζει κάτω από τα προβλήματα που δημιουργεί η οικονομική κρίση, οι αναγκαστικές πληρωμές προς το εξωτερικό και οι κοινωνικές παροχές που αναλαμβάνει.

6. Ο ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Με τη θεσμική δράση του Προέδρου του Ράιχ παύει, κατά τον C. Schmitt, να ισχύει η αξίωση του κοινοβουλίου ότι έχει το μονοπώλιο της λαϊκής αντιπροσώπευσης. Η αντιπροσώπευση ασκείται τώρα από το κοινοβούλιο και τον Πρόεδρο σε ισορροπημένη μεταξύ τους σχέση. Η εξισορρόπηση αποκαθίσταται όμως, όταν κινδυνεύει να διαταραχθεί ακριβώς μέσω της δράσης του προέδρου στην κατάσταση ανάγκης, σύμφωνα με το άρθρο 48 του Συντάγματος της Βαϊμάρης. Η δράση αυτή αποτελεί, κατά την εποχή του πλουραλισμού και της οικονομικής κρίσης, την ισχυρότερη αντίρροπη δύναμη και αντισταθμιστική κίνηση για να προστατευθεί το σύνταγμα. Στο σημείο αυτό, δόθηκε η απάντηση σχετικά με το ποιος είναι ο «φύλακας του συντάγματος» στη σημερινή πολιτεία.

Παρότι ο C. Schmitt αναφέρεται σχετικά με τη δράση του Προέδρου του Ράιχ στη διδασκαλία του B. Constant περί «pouvoir neutre et intermédiaire», γίνεται φανερό ότι η δική του διδασκαλία περί «ενεργού ουδετεροποίησης» σκοπεύει πολύ πιο μακριά από ό,τι επιδίωξε ο Constant με τη θεωρία ενός *pouvoir modérateur*. Η διδασκαλία του Schmitt είναι θεωρία σωτηρίας του κράτους ως ολότητας, αποκατάσταση της «ησυχίας» σε ένα πεδίο ταραχής που δημιουργείται από τη δυναμική των εκλογών, των ψηφοφοριών και των ευκαιριακών συμμαχιών. Η λογική αυτής της πολιτικής δυναμικής είναι, για τον C. Schmitt, η εγγενής λογική του εμφυλίου πολέμου στην οποία θα πρέπει να αντιπαρατεθεί μια λογική της σταθερής εξισορροπητικής δύναμης του όλου. Οι διαθέσιμες θεωρίες εξισορρόπησης δεν είναι, ωστόσο, ικανοποιητικές για τον C. Schmitt πα-

ρότι διακρίνουν το πρόβλημα της διακινδύνευσης της συνοχής του όλου ως κατεξοχήν πολιτικό πρόβλημα. Η φιλελεύθερη θεωρία (J.S. Mill) έχει ως αφετηρία την αντίληψη ότι οι κοινωνικές δυνάμεις χωρίζονται συνήθως σε δύο σχεδόν ισοδύναμα στρατόπεδα (στη βιομηχανική κοινωνία των εργαζομένων και των εργοδοτών) και ότι ο ουδέτερος τρίτος (κράτος) θα πρέπει να επιφέρει τη σχετικά ορθή («έλλογη») κρίση.

Από την άλλη μεριά, η σοσιαλιστική θεωρία δέχεται ότι σε περιπτώσεις εξισορρόπησης των δυνάμεων μεταξύ αστικής τάξης και προλεταριάτου, το κράτος έχει ορισμένες δυνατότητες σχετικής αυτονομίας και ουσιαστικής δραστηριοποίησης για την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής (Kirchheimer). Ωστόσο, οι θεωρίες αυτές χωλαίνουν κατά τον C. Schmitt ως προς το ότι δεν διερευνούν την τυπική μορφή της κρατικής διαμεσολάβησης, άρα δεν διευκρινίζουν και τη φύση της φυλακτικής δράσης που διασώζει το πολιτικό σώμα και αποτρέπει την καταστροφή του ως αξίας.

Σχηματικά, ο C. Schmitt διακρίνει τέσσερις τύπους/φάσεις παρέμβασης του διαιτητή (φύλακα) στην πολιτική διαδικασία με σκοπό την εξισορρόπηση και διαφύλαξη του όλου: α) ο διαιτητής είναι βοηθός που ενισχύει τις διαπραγματεύσεις των μερών σε περιπτώσεις που, ουσιαστικά, τα μέρη είναι σε θέση μόνα τους να καταλήξουν σε κάποια συνεννόηση (δηλαδή, ο διαιτητής ασκεί «αρνητική ουδετερότητα» παραμερίζοντας εμπόδια και ασκώντας καλές υπηρεσίες)· β) στην περίπτωση που τα μέρη δεν είναι σε θέση να συμφωνήσουν και βρίσκονται σε εξισορρόπηση, ο τρίτος (Κράτος) ρίχνει το βάρος του προς τη μία πλευρά (προς όφελος του «σχετικά ορθού» κατά J.S. Mill). Είναι ο τρίτος που δημιουργεί πλειοψηφία αυτός που επιφέρει αναγκαστική διευθέτηση, συχνά υπό την ιδεολογική μορφή της συμφωνίας· γ) πρόκειται για την περίπτωση του υπάρχοντος πλουραλιστικού συστήματος στο οποίο έχει εκλείψει κάθε ιδεολογική επικάλυψη της κρατικής δράσης. Στο σύστημα αυτό, ο τρίτος αποτελεί επιπλέον δύναμη προστιθέμενη και συνυπολογιζόμενη στις άλλες που ρίχνει το βάρος της προς τη μία πλευρά προκειμένου να επιφέρει την απόφαση. Οι πλευρές, ανεξάρτητα από αρχές και ανάλογα με τα συμφέροντά τους, είτε τον εγκωμιάζουν είτε τον καταγγέλλουν ότι επεμβαίνει και παρεμποδίζει την ελεύθερη ανάπτυξη των δυνάμεων στον κόσμο της οικονομίας, της εργασίας, κλπ., και δ) το στάδιο που περιγράφηκε στο γ) οδηγεί είτε στην καταστροφή του όλου είτε σε ένα τέταρτο στάδιο ενεργο-

ποίησης σωτήριων δυνάμεων χάριν της συντήρησης του όλου. Στο στάδιο αυτό προκύπτει η απόφαση που αφορά το όλο, το οποίο επιβεβαιώνεται από το κράτος στην κατάσταση ανάγκης με εξαιρετικά μέτρα που θα πρέπει να ληφθούν. Στην περίπτωση αυτή ενεργοποιούνται οι «ουδέτερες» δυνάμεις (οι σταθεροί θεσμοί) που αντιπαρά τίθενται στις πλουραλιστικές δυνάμεις.

Η ενεργοποίηση αυτή βρίσκει δημοψηφισματική νομιμοποίηση και, σαφώς, μορφοποιεί την πολιτική κοινωνία, δηλαδή λύνει τις αντιθέσεις σε αυτή αλλάζοντάς την και ισχυροποιώντας διαρκώς την ίδια τη δυνατότητά της για παρεμβατική δράση.

Η τυπολογία του C. Schmitt παρουσιάζει ενδιαφέρον και από την άποψη της επεξεργασίας ενός μοντέλου «μετάφρασης» μεταξύ διαφορετικών «λόγων». Στο μοντέλο αυτό προβλέπεται η δυνατότητα συνεννόησης των μερών πάνω στον προσδιορισμό κοινών όρων, συμβατοτήτων και γλωσσικών εκφράσεων που διέπουν την επικοινωνία τους.

Αλλά το μοντέλο αυτό είναι δυναμικό και στην εξέλιξή του μπορεί να αυξάνει η ένταση και να επέρχεται άρση της συνεννόησης μεταξύ των μερών. Στις συνθετότερες/υψηλότερες βαθμίδες ανέλιξης του μοντέλου η μετάφραση/συνεννόηση επέρχεται μέσω απόφασης και εξουσιαστικής επιβολής ενός «φύλακα» που είναι ενσωματωμένος στο σύστημα με σκοπό να το προστατεύσει. Αλλά είναι χαρακτηριστικό για την αυταρχική θεωρία του C. Schmitt ότι δεν ενδιαφέρεται για την εξέταση του ενδεχομένου ο κίνδυνος για το όλο να προέρχεται από τον ίδιο τον ουδέτερο φύλακα. Η αξία της θεωρίας τοποθετείται εξ αρχής εκτός της κοινωνίας (η οποία είναι ο χώρος σύγκρουσης «κακών» δυνάμεων). Το «αγαθόν» συνίσταται, τότε, στην ίδια την απόφαση. Αυτός που αποφασίζει δεν δεσμεύεται, ωστόσο, από κανόνες αφού πρέπει να αποφασίζει αυθεντικά ακριβώς για το «νόημα» και το τελικό περιεχόμενο των κανόνων.¹¹

11. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όμως, ο ντεσιζιονισμός του C. Schmitt έχει σαφώς διαφοροποιηθεί από την εγγεληνή κατασκευή της «απόφασης της έννοιας» στην οποία η κυρίαρχη απόφαση συνδέεται, αφενός, με τη λογική της κοινωνίας των ιδιωτικών συμφερόντων, αφετέρου, όμως, με τις κανονιστικές αρχές της γενικής νομοθεσίας (πρβλ. σχετικά, Κ. Ψυχολαΐδης, *Ιστορία και Μέθοδος*, Σμίλη, Αθήνα 1994, μέρος Ve).